

VAIK GLOBOS ORGANIZAVIMAS: SAVIVALDYBI IR APSKRI I FUNKCIJOS BEI BENDRADARBIAVIMAS

Laimut Žalimien

(Darbo ir socialini tyrim institutas ir Vilniaus universitetas)

vadas

Lietuvoje už vaik globos ir specialaus ugdymo organizavim atsakingos vairi sri i valstyb s ir savivaldos institucijos: kai kurios ministerijos (Socialin s apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Sveikatos, Vidaus reikal), apskri i socialini reikal , švietimo, sveikatos departamentai, savivaldybi vaik teisi apsaugos tarnybos. Ši institucij funkcij pasidalijimas, veiklos koordinavimas, bendradarbiavimo formos ir b dai n ra pakankamai statymiškai reglamentuoti, d l to organizuojant vaik glob kyla daug problem , nuken ia globos kokyb , vaik interesai.

Pirmiausiai – socialin s globos ir specialaus ugdymo staig teikiamos vaikams paslaugos n ra optimalios j poreiki poži riu, vieno tipo staig yra per daug, kit – akivaizdžiai tr ksta. Tai iau paslaug teikimo vientisum ir tolygum sunku užtikrinti d l skirtingo staig pavaldumo ir žinybini interes prieštarungumo. Dauguma stacionari vaik globos staig priklauso apskritimis, d l to kai kurios savivaldyb s, kurioms nustatyta funkcija teikti vaikams globos paslaugas: skirti vaikus globai šeimose, steigti šeimynas, teikti pagalbos namuose paslaugas, dažnai ignoruoja ši savo funkcij ir orientuojasi apskrities stacionarios globos paslaugas. Jos stengiasi išsvengti pl toti paslaugas savo pastangomis.

Be to, apskri i vaik globos ir specialaus ugdymo staigos siekia išlaikyti esam vaik globos sistem . Kadangi staigos suinteresuotos išlikti, ieškoti alternatyvios globos form (pvz., vaikus atiduoti globoti šeimoms ar kt.) neskiriama pakankamai d mesio.

Nuosekli mokslini tyrim vaik globos klausimais Lietuvoje atlikta nedaug, j medžiaga dažniausiai publikuota tik labai siaurai grupei skaitytoj . Dažniau toki tyrim medžiaga viešai visai nepublikuojama ir daugiausia naudojama kaip žinybin informacija. Pavyzdžiui, dr. R. Lazutkos tyrimas „Vaik globos kaštai Lietuvoje“, D. Snieškien s daktaro disertacija „Vaiko globa šeimoje kaip socialinis veiksmas“, Socialin s apsaugos ir darbo ministerijos inicijuotas ir autori kolektyvo atliktas „Socialin s paramos šeimoms, auginan ioms vaikus, socialinio-ekonominio efektyvumo tyrimas“ ir panašiai. Nedideli, fragmentiniai vaik globos tyrimai atliekami rengian i socialinio darbo baigiamuosius bakalauro ar magistro darbus Vilniaus universiteto, Teis s universiteto, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto, kit mokymo staig student .

Tyrim „Regiono (apskritis, savivaldyb s) vairaus tipo vaik globos ir specialaus ugdymo institucij veiklos organizavimo ir finansavimo sisteminis vertinimas“, kurio kai kurie rezultatai analizuojami šiame straipsnyje, atliko 2001 m. Darbo ir socialini tyrim institutas Socialin s apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu. Tyrimo vadov dr. L. Žalimien . Tai kompleksinis tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti pagrindines vaik globos problemas tiek bendruomen s, tiek instituciniu lygmeniu.

Straipsnyje analizuojamas vienas tyrimo aspektas – savivaldybi ir apskri i funkcijos bei bendradarbiavimas, organizuojant vaik glob .

Šiuo kontekstu vienas iš tyrimo tiksl – atsaking už vaik glob apskri i ir savivaldybi institucij veiklos organizavimo vertinimas stacionarios globos mažinimo ir pažangi vaiko globos form taikymo aspektais.

1. Tyrimo metodika

Tyrimo objektas. Kadangi buvo siekiama išsiaiškinti vaik globos ir specialaus ugdymo organizavimo bei finansavimo problemas tiek bendruomen s, tiek institucijos lygmeniu, tyrimo objektas buvo apskri i socialini reikal ir švietimo departamentai, savivaldybi vaik teisi apsaugos tarnybos bei vairaus tipo ir pavaldumo vaik globos ir specialaus ugdymo staigos. Tyrimo dalyvavo devyni apskri i socialini reikal ir švietimo departamentai, 60 savivaldybi vaik teisi apsaugos tarnyb (toliau – VTAT) bei 214 vairi vaik globos ir specialaus ugdymo staig .

Straipsnyje analizuojama tik dalis tyrimo metu gautos informacijos, kuri susijusi su pamin tu tyrimo tikslu.

Tyrimo metodai. Pagrindiniai tyrimo metodai – anketin apklausa ir dokument analiz . Parengtos dviej form anketos: apskri i socialini reikal ir švietimo departamentams bei savivaldybi vaik teisi apsaugos tarnyboms. Klausimynai ap m dvi klausim grupes: dokumentinius ir vertinamuosius klausimus. Dokumentin je anketos dalyje buvo prašoma pateikti informacij apie vaik globos staigas apskrityje ar savivaldyb je, pagrindines j charakteristikas; vertinamojoje dalyje – atsaking už vaik glob apskri i ir savivaldybi darbuotoj šios srities problem ir perspektyv vertinimai.

Tyrimo periodas. Tyrimas buvo atliekamas 2001 m. kovo balandžio m nesiais, informacija renkama apie pad t iki 2001 m. pradžios.

Duomen apdorojimas. Duomenys buvo apdorojami pagal SPSS program , skai iuotas procentinis pasiskirstymas (dažnis), vidurkiai, didžiausios ir mažiausios reikšm s.

2. Tyrimo rezultatai ir j aptarimas

2.1. Apskri i ir savivaldybi vaik globos staigos ir j vertinimas. Vertinant apskrities vaik globos staig sistem , pirmiausiai b tina pažym ti, kad toks vertinimas turi b ti konkretinamas pagal:

- a) vaik globos ir ugdymo institucij tip (staigos ne galiems vaikams, specialiosios internatin s mokyklos ir vaik namai probleminiams vaikams);
- b) staig teikiam paslaug pob d – stacionarios globos ar bendruomen s globos staigos. Apskri i respondent vertinimu, valstybini vaik globos nam , speciali j internatini mokykl daugumoje apskri i pakanka ar netgi j per daug, o staig vaikams, turintiems sunki ar fizin negali , bendruomen s globos staig , akivaizdžiai nepakanka.

Nurodyta, kad labiausiai tr ksta toki staig :

- dienos centr problemini šeim vaikams;
- laikin j vaik globos nam ;
- reabilitacijos staig gr žusiems iš nepilname i kolonijos vaikams, turintiems ryški elgesio problem ;
- vaikams, turintiems sunki proto negali , kuri elgesys yra neprognozuojamas, nes jokia staiga nenori j priimti, be to, turintiesiems kompleksin negali , reg jimo ar klausos negali .

Kalbant apie vaik globos ir specialaus ugdymo funkcij pasidalijim , priklausyti apskrities kompetencijai si loma palikti tokias vaik staigas: namus vaikams, turintiems negali , specialiuosius vaik globos ir aukl jimo namus, sanatorines mokyklas.

Apskri i socialini reikal departament atstov nuomone, apskri i kompetencijai reik t priskirti specializuotas vaik globos staigas, k diki namus. Ta iau, kita vertus, nemažai VTAT darbuotoj (apie 10 proc.) mano, kad nedideli k diki namai tur t b ti savivaldyb s staiga,

kad vaikai iki trejų metų būtų juose apgyvendinami, nereikėtų išsivežti iš savivaldybės teritorijos. Vienas iš šių – peržiri dabar galiojanį praktik ir savivaldybių vaikų globos namuose numatyti nedidelius kūdikių globos skyrius.

Apskričiai specialistų nuomone, specialiosios internatinės mokyklos vaikams, turintiems nedidelę negalią, taip pat turėtų būti savivaldybės staigos, kadangi vaikas būtų arčiau namų, palengvėtų mokyklos ir šeimos ryšiai, būtų lengviau organizuoti transportą vaikui nuvežti.

Priklausyti apskričiai kompetencijai turėtų tik labai specializuotos staigos, teikiančios brangias, retas paslaugas, kurios dėl mažo skaičiaus klientų ir specifinės veiklos organizavimu būtų per daug brangios išlaikyti savivaldybei.

Savivaldybės turėtų priklausyti tokios staigos: maži vaikų globos namai, dienos centrai, teikiančios pagalbos namuose paslaugas staigos. Savivaldybių vaikų globos staigos turėtų būti nedidelės, lengvai pasiekiamos.

Savivaldybės turėtų turėti visas staigas, reikalingas regiono vaikams, laikantis principo – kuo arčiau namų, kiek galima daugiau paslaugų šeimai, šeimoje.

1 lentelė. VTAT darbuotojų nuomonė apie savivaldybės vaikų globos staigas

Vaikų globos staigų sistemos vertinimas	Atsakiusių dalis % N-60
1. staigų visiškai pakanka	37
2. Beveik pakanka	30
3. Nepakanka	22
4. staigų trūksta	8
5. Neatsakė	3

Kaip matyti iš lentelės duomenų, kad vaikų globos staigų savivaldybėse visiškai pakanka, vertina daugiau kaip trečdalis savivaldybių darbuotojų. Beveik trečdalis apklaustųjų mano, kad tokie staigų nepakanka arba trūksta.

Kuriant platesnį socialinių paslaugų tinklą probleminiams vaikams, kyla tarpžinybinio bendradarbiavimo klausimai: savivaldybėse nėra institucijos, atsakingos už socialinių paslaugų staigų vaikams plėtojimą. VTAT kompetencija nėra globos staigų vaikams kūrimas, o savivaldybių socialinės paramos skyriai, kurdami socialinių paslaugų sistemas, pirmiausiai orientuojasi senus ir negalius žmones.

Gerinant situaciją, VTAT turėtų labiau lemti vaikų globos staigų kūrimą, ne tik siūstanti tokias staigas. Šiam tikslui reikėtų koreguoti VTAT veiklos nuostatus, atsakomybę, funkcijas, siekiant, kad jos galėtų inicijuoti paslaugų teikimo organizavimą, paslaugų tinklo kūrimą.

VTAT darbuotojai nurodė, kad savivaldybėse trūksta šių vaikų globos staigų:

- dienos centrų probleminei šeimai vaikams;
- laikinos globos namų, globos grupių, šeimynų;
- dienos centrų rizikos grupių vaikams (piktnaudžiaujantiems narkotikais, medžiagomis, linkusiams nusikalsti ir pan.);
- kūdikių namų;
- dienos centrų negaliems vaikams.

Kaip rodo VTAT pateikta informacija, atsirado kai kurių paslaugų staigų, kurių iki šiol Lietuvoje beveik nebuvo, poreikis. Pavyzdžiui, labai reikalingi dienos centrai (tinkamiausiu būdu vadinti reabilitacijos centrais) piktnaudžiaujantiems narkotikais, kitomis svaiginamosiomis medžiagomis vaikams (atskirai nuo dienos centrų probleminei šeimai vaikams), taip pat savivaldybių kūdikių namai vaikams iki trejų ar iki septynerių metų.

Formuojasi ir kitokio pobūdžio bendruomenės globos, kuri iki šiol Lietuvoje neturėjo ilgesni tradicijų ar patirties, poreikis (2 lentelė).

2 lentelė. *vairi bendruomenini vaik globos form taikymo poreikis*

VTAT atstovų nuomonė apie vaik globos formas, kurios būt reikalingos savivaldybėje	Atsakiusių dalis % N-60
1. Šeimos globa tik darbo dienomis, savaitgaliais vaikui grįžtant namus	43
2. Šeimos globa dienomis, vakare vaikui grįžtant namus	33
3. Laikinas apgyvendinimas šeimose prieš vaikinimą	30
4. Sunkaus elgesio vaikų apgyvendinimas profesionaliose šeimose	60

Tačiau ne visos savivaldybės vaik globos tarnybos siekia diegti tokias vauresnes bendruomenės globos formas ir jas naudoti, be to, mūsų visuomenėje nėra pakankamai apie jas informuota, skatinama teikti neformalią pagalbą probleminiams vaikams. Neabejotina, kad 2 lentelėje išvardytos vaik globos formos yra svarbios mažinant vaikų stacionarios globos lyginamąją dalį. Tokioms globos formoms gyvendinti reikėtų sukurti specialias metodikas, jas populiarinti visuomenėje.

2.2. Apskrities vaik globos funkcijos. Dabar apskrities socialinės apsaugos funkcijos, iš jų ir vaik globos, gana siauros. Apskritis administruoja buvusius valstybinius vaik globos namus, specialias internatines ir internatines mokyklas. Tačiau apskritis, kaip regionas, apimantis kelių savivaldybių teritoriją, galėtų vykdyti ir daugiau funkcijų: globos funkcijų koordinavimą, priežiūrą, vertinimą ir panašiai. Apskritis atstovai patys nurodė vaik globos funkcijas, kurias, jų nuomone, būtina tikslingai vykdyti socialiniams reikalams ir švietimo departamentams:

- savivaldybių VTAT veiklos koordinavimas,
- vaik globos šeimoje steigimo sistemos priežiūra: globėjai, tėvai ieško, į mokymus, rengimas tapti globėjais, duomenų bazės kūrimas (tokių funkcijų daugumoje šalių vykdo ne savivaldybės, bet aukštesnio administracinio padalinio – regiono institucijos);
- vaiko globos skyrimo, keitimo priežiūra ir kontrolė;
- vairi vaik globos staigų veiklos koordinavimas;
- tarpininkavimas rengiant metodinį medžiagą, teikiant metodinę pagalbą vaik globos institucijoms;
- vaik globos staigų specialistų kvalifikacijos tobulinimo organizavimas;
- vaik globos ir ugdymo kokybės priežiūra.

2.3. Apskrities ir savivaldybių institucijų bendradarbiavimas, organizuojant vaik globą. Anketinis apklausos rezultatai parodė, kad savivaldybių vaik teisi apsaugos tarnybos ir apskrities socialinės apsaugos departamentai nepakankamai bendradarbiauja vaik globos steigimo, vaikinimo, grįžimo šeimai ir kt. klausimais. Pažymėtina, kad apskritis minėtus klausimais neturi statymų reglamentuoti galiojimų ir funkcijų. Nėra numatyta ir apskrities bei savivaldybių minėtų institucijų veiklos koordinavimo mechanizmas. Kaip parodė tyrimas, kai kuriose apskrityse bendradarbiavimas ir veiklos koordinavimas vyksta pačių institucijų iniciatyva, pavyzdžiui, Šiaulių apskrityje rengiama kasmetinė vis šio regiono vaik globos institucijų šventė „Mes – žemės vaikai“. Dviejose apskrityse bendradarbiaujama vaikų kurdinimo šeimose ar šeimynose, perkant kitus globos namus, vaikų elgesio, vaikų, globėjų ir personalo konfliktų sprendimo klausimais. Šios apskrities kviečia VTAT darbuotojus komisijas, tikrinant apskrities vaik globos namų ir specialiųjų internatinių mokyklų veiklą. Apskritis yra prisiėmusios ir dalinasi

globos šeimose ir šeimynose kontrol s funkcijas. Apskri i kišimasis šeim ir šeimyn steigim dav teigiam rezultat , daugiau vaik iš institucij pateko šeimas.

Nepakankamo bendradarbiavimo pavyzdys – susiformavusi vaik siuntimo apskri i vaik globos namus tvarka. Pastaraisiais metais išryšk jo tendencija, kada VTAT vis dažniau siun ia delinkventinio elgesio vaikus ar vaikus, gr žtan ius iš speciali j globos ir aukl jimo nam , apskri i vaik globos namus, nors gal t si sti ir savivaldybi vaik globos namus. Kadangi VTAT yra savivaldyb s institucija, ji labiau suinteresuota savivaldybi vaik globos namus si sti pažangesnius, drausmingesnius, o apskri i namus – linkusius nusikalsti, delinkventinio elgesio vaikus. Šie globos namai tampa sunkaus elgesio vaik globos staigomis, nors pagal savo personal ir teikiamas paslaugas jos panašios savivaldybi institucijas. Tokia priverstin apskri i vaik globos nam „specializacija“ ap sunkina darb su vaikais, sukelia daug problem .

Neigiamai vertintina ir dabartin vaiko siuntimo apskrities globos namus proced ra. Pavyzdžiui, paaišk jus, kad vaikas negali gyventi šeimoje, VTAT paima vaik savivaldyb s laikinos globos namus, sutvarko dokumentus bei teikia merui ir teismui si lymus d l globos skyrimo ir t v teisi apribojimo. VTAT dažnai iš anksto tariasi su atitinkamais vaik globos namais d l vaiko apgyvendinimo. Tuo tarpu apskritis tik gauna mero potvark ir turi išrašyti vaiko siuntimo numatytus globos namus kelialap , t. y. ji faktiškai neturi takos skiriant glob , šiame procese nedalyvauja, nors vaikai apgyvendinami j kuruojamose institucijose. Apskritis vykdo tik formali vaiko siuntimo funkcij ir negali lemti savivaldyb s VTAT ar mero sprendimo.

Siekiant tobulinti esam vaik globos sistem , pirmiausiai s kmingai bendradarbiaujan i apskri i ir savivaldybi patirtis tur t b ti juridiškai tvirtinta reikalingais teis s aktais. Bendradarbiauti ir koordinuoti veickl nesant juridinio toki santyki reglamentavimo, kaip parod praktika, gana sud tinga.

Taigi tokia vaik globos staig sistema, kai šalyje funkcionuoja viraus pavaldumo staigos ir vienose vaikai išlaikomi savivaldybi l šomis, o kitur – valstyb s, be to, savivaldyb s n ra pareigos tur ti atitinkamo lygio paslaug staig vaikams, sukuria prielaidas savivaldyb ms naudotis valstybini staig paslaugomis ir vengti pl toti savo staig sistem .

2.4. Savivaldyb s vaidmuo steigiant vaiko globb šeimoje ar šeimynoje. Socialini paslaug Lietuvoje finansavimo sistema lemia, kad savivaldyb s, siekdamos taupyti savo l šas, suinteresuotos si sti globos reikalingus vaikus apskri i globos namus. Organizuodama vaiko globb šeimoje savivaldyb turi skirti 500 lit per m nes vaiko globos pašalp , steigusi šeimyn – mok ti šeimynos motinoms socialinio darbuotojo atlyginim . Tuo tarpu atidavus vaik globoti apskrities vaik globos namus, tai savivaldybei nieko nekainuoja. Savivaldyb s, kuri teritorijoje yra apskri i vaik globos namai, vengia steigti savo globos namus, šeimynas ar atiduoti vaikus globoti šeimas, nes papras iau ir pigiau atiduoti vaik globoti apskrities institucij .

Alternatyvios stacionariai – globos šeimose ir šeimynose – pl tojim objektyviai stabdo tiek bendrai savivaldybi , tiek konkre iai VTAT pad tis. Savivaldybi biudžetai sunkiai paj gia finansuoti daugel socialini savivaldyb s reikmi , tarp j ir pl sti vaik globos šeimose paslaugas. Globa šeimose ir šeimynose dabar pl tojama dažniausiai tik tuo atveju, jeigu atsiranda r m jai arba pati vaik globoti norinti šeima yra labai aktyvi ir siekia tvirtinti glob , nors ir sunkiai gauna param iš savivaldyb s.

Kaip parod tyrimas, daugelio savivaldybi administracijos n ra pakankamai iniciatyvios steigti globb šeimose ir šeimynose arba netgi nusiteikusios priešiška. Toki situacij daugiausia lemia savivaldybi biudžet problema, ta iau turi reikšm s ir nepakankamas alternatyvios globos svarbos suvokimas. Daugumoje savivaldybi stengiamasi palaikyti ir remti globos šeimose ir šeimynose organizavim , ta iau kitose stabdomas globos steigimas arba netgi reikalaujama, kad VTAT organizuot globb savivaldyb s vaikams apskri i stacionariose institucijose.

3 lentel. VTAT vadov nuomon apie savivaldybi administracijos pastangas steigti glob šeimose ir šeimynose

Savivaldyb s administracijos poži ris globos šeimose, šeimynose steigim	Atsakiusi j dalis % N-60
1. Labai skatina steigti glob	33
2. Neprieštarauja steigti glob , jeigu rodomas b tinumas	18
3. Stabdo globos steigim	8
4. Nesupranta tokios globos svarbos	17
5. Skatina vaikus atiduoti apskrities globos staigas	12
6. Neatsak	12
Iš viso	100

Kalbant apie VTAT pad t , b tina pasakyti, kad tarnybos susiduria su daugeliu sunkum , organizuodamos pagalb vaikams iš problemini šeim . VTAT d l personalo tr kumo n ra paj gios dirbti individual darb su šeimomis, turin iomis socialini problem . Vienam tarnybos darbuotojui vidutiniškai tenka koordinuoti 332 vaik , turin i problem , pagalbos organizavim ar prieži r .

Kol kas Lietuvoje labai spartinti vaik globos šeimose proces negalima, kadangi turi atsirasti bendros prielaidos (susiformuoti visuomen s nuomon) ir b ti priimti statymai, parengtos specialios tokios globos steigimo organizavimo metodikos (suformuota nacionalin glob j parinkimo, mokymo, kontrol s sistema).

2.5. Priežastys, trukdan ios pl toti glob šeimose. Kokios šeimos imasi ar pageidauja globoti vaikus? Tyrimo duomenimis, daugumos norin i imti globoti vaikus šeim materialin pad tis vertinama kaip blogesn negu vidutin Lietuvos šeim pad tis. Pasiturin ios šeimos imasi globoti vaikus labai retai. Kadangi n ra nustatytos bendros tvarkos, metodikos vertinti norin i globoti vaikus asmen pajamas, turt , materialines galimybes, sveikatos b kl ir pan., VTAT pakankamai sud tinga ir atsakinga nuspr sti, kuri šeima paj gi globoti vaik ir suteikti jam reikiam prieži r bei išlaidym . Kaip parod surinkta iš savivaldybi informacija, neturtingoms šeimoms vengiama duoti globoti vaikus, be to, tik labai nedaugelis norin i j globoti atitinka visus pa i tarnyb nustatytus reikalavimus.

Pageidaujan i j globoti vaikus taip pat n ra daug ir jie kelia daug reikalavim . Ypa mažai norin i j globoti paauglius, nes bijoma sunkum , susijusi su paauglyst s problemomis. Šeimos bijo imtis atsakomyb s už paaugl , baiminasi, kad nesusitvarkys, kadangi n ra sukurta konsultavimo, paramos tokioms šeimoms sistema, kuri prireikus garantuot specialist konsultacijas ir pagalb .

Dauguma pageidauja globoti tik mažame ius vaikus. Be to, b simi glob jai ieško tik sveik , neturin i t v , elgesio problem ir pan. vaik , o ne gali vaik , vaik , turin i t vus, nenori imtis globoti. Netgi gimin s atsisako globoti vyresnio amžiaus ar turin ius elgesio problem vaikus.

B tina pažym ti, kad patys vaikai, kurie gyvena vaik globos namuose ir kuriems si loma galimyb pereiti gyventi šeim ar šeimyn , ypa vyresni, to nenori, jiems priimtinesnis gyvenimas globos namuose.

Kokios pa i vaik globos nam nuostatos ir poži ris alternatyvios globos poreik ir organizavim ? Kai kurios apskri i vaik globos staigos (vaik globos namai, specialiosios internatin s mokyklos) labai pasyvios, ieškodamos vaikams alternatyvios globos, arba net stengiasi suformuoti neigiam vyresnio amžiaus vaik globos šeimose ar šeimynoje nuostat . Pa i vaik globos ir specialaus ugdymo institucij vadov nuomon rodo j maž motyvacij ieškoti

alternatyvios globos savo nam vaikams ar net priešiniui si tam (4 lentel). Tik apie pus vaik globos ir specialaus ugdymo staig atstov nurod , kad nuolat ieško galimybi atiduoti vaikus globoti šeimose ar šeimynose, tre dalis tik pasyviai priima tokius pasi lymus, o apie 16 proc. institucij atstov mano, kad tokiais klausimais jie neturi r pintis.

Apie 76 proc. vaik globos staig darbuotoj pareišk , kad jie glaudžiai bendradarbiauja su VTAT d l alternatyvios globos organizavimo, o 18 proc. apklaust j nurod , kad nebendradarbiauja su VTAT d l alternatyvios globos steigimo.

Taigi daugelis vaik globos ir specialaus ugdymo staig yra nuošalyje arba elgiaisi pasyviai organizuojant alternatyvi vaik glob ir nori išlaikyti stacionarios globos prioritet .

4 lentel . Vaik globos ir specialaus ugdymo institucij darbuotoj nuomon apie b tinum ieškoti alternatyvios globos savo vaikams

Ar ieškoma galimybi atiduoti vaikus globoti šeimoms ir šeimynoms	Atsakiusi j skai ius	Atsakiusi j %
1. Nuolat ieškoma	61	46,9
2. Siun iama, jeigu atsiranda konkre i pasi lym	45	34,6
3. Neieškoma, mano, kad tuo turi r pintis kitos institucijos	21	16,2
4. Neatsak	3	3,3

Šiuo kontekstu b tina pla iau aptarti apskri i vaik globos nam darbuotoj pozicij ir veikl organizuojant alternatyvi vaik glob . Ši staiga, kaip kiekviena institucija, suinteresuota išlikti, pl toti veikl , taigi nor t , kad j b t siun iami globoti vaikai. Iš vaik teisi apsaugos tarnyb pateikt duomen galima spr sti, kad iš savivaldybi globos staig dvigubai daugiau vaik (11proc.) patenka šeim ar šeimyn glob negu iš apskrities institucij (tik apie 5 proc.) (5 lentel).

Ypa mažai vaik iš apskri i globos nam siun iama alternatyvios globos staigas Marijampol s, Vilniaus, Panev žio apskrityse – 1–5 procentai.

Vidutiniškai Lietuvoje apie 7 proc. vis vaik nam globotini per metus surandama alternatyvi globa šeimose arba šeimynose.

5 lentel . Vaik iš stacionari globos staig siuntimas globoti šeimose ir šeimynose 2000 m. pabaigoje

Apskritys	Iš apskrities globos staig pasi sti globoti šeimose ir šeimynose vaikai		Iš savivaldybi globos staig pasi sti globoti šeimose ir šeimynose vaikai	
	vaik skai ius	(%) palyginti su vaik skai iumi valstybiniuose globos namuose	vaik skai ius	(%) palyginti su vaik skai iumi savivaldybi globos namuose
Alytaus	33	6,6	6	33,3
Kauno	50	6,9	48	10,8
Klaip dos	40	7,9	17	10,0
Marijampol s	4	1,2	35	12,6
Panev žio	12	5,0	25	11,5
Šiauli	34	11,7	25	10,9
Taurag s	54	28,0	39	30,2
Telši	20	6,7	13	6,0
Utenos	20	5,6	23	13,1
Vilniaus	48	3,8	75	14,7
Iš viso	275	5,8	280	11,7

Išvados

Apskričių socialinių reikalų ir švietimo departamentų funkcijos yra labai siauros, nepakankamos, organizuojant vaikų globos regione. Ši funkcijų išplėtimo komanda, pirmiausiai apskrities, kaip vaikams teikiama paslaugų koordinatoriaus, leisti pagerinti vaikų globos paslaugų kokybę. Tam reikėtų papildyti Apskričių valdymo statymų atitinkamomis nuostatomis.

Be to, tikslinga parengti ir patvirtinti bendrą vaikų, kuriems reikalinga globa, poreikių vertinimo ir siuntimo vaikų globos institucijas procedūrą. Šiame procese vienodomis teisėmis turėtų dalyvauti apskričių socialinių reikalų departamentų atstovai, savivaldybių VTAT darbuotojai. Daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama aptarti galimybes suteikti vaikui alternatyvią globą, vertinti vaiko stacionarios globos poreikį, pagrįsti stacionarios globos būtinumą.

VTAT patirtis rodo, kad vaikų globos šeimos organizavimas yra sudėtingas ir nepakankamai reglamentuotas. Pirmiausiai – nėra bendros globos atrankos, parengimo globai sistemos ir metodikos. Todėl labai sudėtinga pagrįsti konkrečių globos parinkimų ir sutikimų ar atsisakymų leisti globoti vaikus. Be to, globėjams labai reikia nuolatinių konsultacijų, psichologinės paramos, o to dabar negali garantuoti VTAT. Todėl reikėtų plėsti VTAT funkcijas ir personalą.

Kadangi apskrities pavaldumo vaikų globos staigos sukuria precedentą savivaldyboms piktnaudžiaujant teikiama stacionaria globa, nesirūpinti savivaldybų paslaugų vaikams plėtojimu ir panašiai, reikėtų parengti šią staigų pertvarkymo strategiją. Joje turėtų būti vertintasi šios staigos reikalingumas, būtinumas ir galimos pertvarkos kryptys, orientuojantis vaiko interesus ir bendrą apskričių ir savivaldybių mastu paslaugų staigų vaikams plėtros strategiją.

Literatūra

1. Children at Risk in Central and Eastern Europe: Perils and Promises. Economies in Transition Studies. Regional Monitoring Report, Unicef, 1997.
2. Children in Europe. London: NCH Action for Children, 1996.
3. Lazutka R. Costs of children care in Lithuania. Seti. Vilnius, 1999.
4. Pranešimas apie žmogaus socialinį raidą Lietuvoje. Vilnius, 2000.
5. Socialinės apsaugos ir darbo ministro sakymas. Šeimynų bendrieji nuostatai // Valstybės žinios. 1998, Nr. 77.
6. Socialinės apsaugos ir darbo ministro sakymas. Vaiko globos organizavimo nuostatai // Valstybės žinios. 1998, Nr. 77.
7. Švietimo ir mokslo ministro sakymas. Bendrojo lavinimo internatinė mokyklos nuostatai // Valstybės žinios. 1995, Nr. 50.
8. Švietimo ir mokslo ministro sakymas. Dėl vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinės programos vykdymo // Valstybės žinios. 2001, Nr. 25.
9. Švietimo ir mokslo ministro sakymas. Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo specialiojo ugdymo staigų tvarka // Valstybės žinios. 2000, Nr. 158.